

אנבל-לי / אדגר אלן פו

הגדרות בסיסיות – ספרות פנטסטית

לקראת לימוד השיר

אנבל-לי / אדגר אלן פו

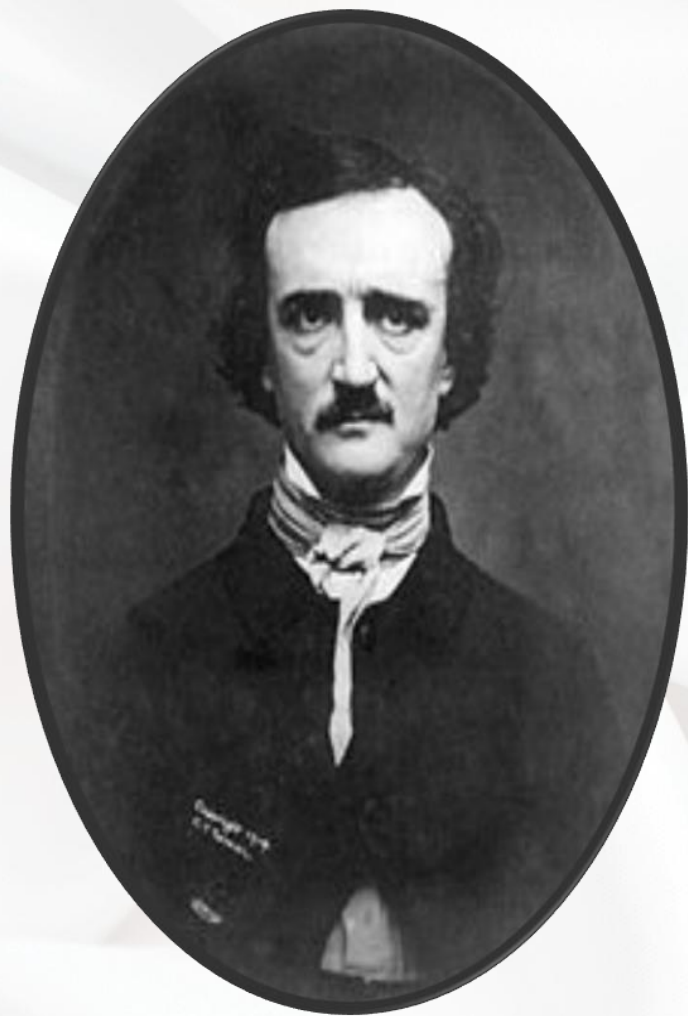
ספרות פנטסטית - ספרות שיש בה מרכיבים על טבעיים, דמויות על טבעיות, אירועים על טבעיים, מקום וזמן בלתי מוגדר.

אגדה - מרכיבים על טבעיים, מרכיבים של ספרות ילדים, לשון פשוטה, מרכיבים עממיים, נושאים ילדותיים.

סיפור סוריאליסטי – חיבור בין יסודות ריאליסטיים באופן בלתי ריאליסטי.

סיפור אלגורי – סיפור שיש בו מרכיבים מציאותיים בעלי משמעות מופשטת אחת ויחידה. (רובד גלוי וסמוי)

אדגר אלן פו (1809 – 1849), משורר וסופר אנגלי שנודע על רקע אישיותו הקיצונית, מוכר כמי שסבל מהתקפי דיכאון קשים, עליהם ניסה להתגבר באמצעות שתייה מופרזת ונטילת סמים. כבר בנעוריו, התמכר לאלכוהול ולהימורים, ותמיד היה שקוע בחובות.

פו נשא לאישה את בת-דודתו, וירגינייה קלס (בת ה-13), שמתה בת 24 משחפת – מחלה שהמיתה גם את הוריו ואת אחיו הבכור שנים רבות קודם לכן.

עובדות אלו גרמו להתמוטטותו הנפשית והגופנית של פו, אשר ניסה להתאבד וניצל. בשנת 1849 התארס לאלמנה מיס שלטון, ושבוע לאחר מכן, מצאו אותו בסמטה בבולטימור כשהוא חבול וחסר-הכרה. לאחר כמה ימים, נפטר בבית-החולים.

פו בלט בכתיבתו הקודרת, המסתורית ויוצאת-הדופן.
הוא היה המשורר המודרני הראשון שחשף ביצירתו את
מסתוריה החשוכים של נפש האדם.
התפרסם עם ספר שיריו "העורב" כשהיה בן 36.
הוא יצר שירה עשירה במוסיקליות ובדימויים חושניים
ומאגיים, שהציר המרכזי בה הוא המוות.
הוא טען כי, "הנושא היפה ביותר לשירה הוא מותה של
אשה אהובה".
שאיפתו לשלמות גרמה לו לערוך את שיריו בלא הרף.
למרבית השירים יש יותר מנוסח אחד.
השיר "אנבל-לי", שפורסם כשנה לפני מותו, זכה לשלוש
גרסאות לפחות...

(1849 – 1809)

ביצוע של יוסי בנאי

ביצוע של יוני בלוד

זֶה הָיָה לַפָּנִים וּלְפָנַי שָׁנִים,
 בַּמַּלְכוּת עַל יָם עֶרְפֵּלִי.
 שֵׁם דָּרָה יִלְדָה - שָׁמָּה לֹא פָדַע:
 קָרָאתִי לָהּ אֲנָבֶל-לִי.
 מִשָּׂא-לֵב אַחַר מַלְכּוּד אֶהְבֶּה
 לֹא הָיָה גַם לָהּ וְגַם לִי.

יֶלֶד הַיִּיטִי, וְהִיא יִלְדָה
 בַּמַּלְכוּת עַל יָם עֶרְפֵּלִי:
 אֵדךְ יִדְעֵנּוּ אֶהוּב מִכָּל אוֹהֲבִים -
 אֲנִי וְאֲנָבֶל-לִי:
 וְכֹאוֹנוּ שֶׁרְפִי הַמְרוּם בְּקִנְיָה,
 וְזַעֲמוֹ זַעְמוֹ לָהּ וְלִי.

זוּ הַסִּבָּה, שֶׁהָיָה מַעֲשֵׂה
 בַּמַּלְכוּת עַל יָם עֶרְפֵּלִי -
 רוּחַ יִצָּא מֵעֵבִים, וְצִפֵּן
 וְהַמִּית אֶת אֲנָבֶל-לִי
 וּבָאוּ הַזֹּרִיקָה, אֲחִים, קְרוֹזִכִים
 מִבְּנֵי אֲצִילֵי גְלִילִי
 וּנְשֹׂאוֹהָ מִמֶּנִּי לְקַבֵּר אֶפֶל
 בַּמַּלְכוּת עַל יָם עֶרְפֵּלִי.

אֵין כָּאֲשֶׁרֶנּוּ בָּנִה שֶׁרְפִים -
 לָכֵן זַעְמוֹ לָהּ וְלִי;
 הִיא הַסִּבָּה לָּהּ זֶדוּעַ לְכָל
 בַּמַּלְכוּת עַל יָם עֶרְפֵּלִי ()
 שְׂרוּחַ בְּלִילָה יִצָּא מֵעֵבִים
 וְהַמִּית אֶת אֲנָבֶל-לִי.

אֵדךְ יִדְעֵנּוּ אֶהוּב מִכָּלִים, מִכָּלִים
 שֶׁכָּבוּ שְׁנוֹתֵם מִגִּילִי
 וּרְבֵה חֲכָמַתֵם מִשְׁכָּלִי;
 וְאֵין שֶׁרָף אוֹ שֶׁטָן בְּעוֹלָם,
 וְאֵין סַעַר בִּיָם עֶרְפֵּלִי,
 שֶׁיִקְרַע אוֹ יִגְרַע אֶת הַקוֹ שֶׁל זָהָב
 בֵּינִי וּבֵין אֲנָבֶל-לִי.

וְנִרְחַם מְרוֹם לִי לֹחֵשׁ בְּמַלְכוּת
 שִׁירֵי-זֶהָר עַל אֲנָבֶל-לִי;
 לִי רוּחוֹ כֵּל כּוֹכֵב בְּקִרְנָיו - עֵינָיו
 כַּעֲיִנִיָּה שֶׁל אֲנָבֶל-לִי;
 אֵדךְ בְּלִיל אֶפֶלָה - עֹמְדֵי הִיא כְּלָה,
 וְאֶנּוּחַ עַל-יַד יוֹנְתֵי הַכְּלָה,
 בְּבֵיתֵנּוּ שֶׁלָּהּ וְשֶׁלִּי -
 הוּא הַסִּבֵּר עַל יָם עֶרְפֵּלִי.

בית 1 – השיר נפתח במילים: **“זה היה לפני שנים / במלכות על ים ערפלי”**

פתיחת השיר מרמזת על אגדה קסומה, שסופה יתברר כטרגי.

אין אזכור למקום וזמן מוגדרים. נוצרת תחושה לממד נצחי של אירוע שיכול היה להתרחש בכל זמן ובכל מקום.

**זה היה לפני שנים,
במלכות על ים ערפלי.
שם דרה ילדה – שמה לא תדע;
קראתי לה אנבל-לי.
משא-לב אחר מלבד אהבה
לא היה גם לה וגם לי.**

הדובר הוא ילד המספר על אהבה שחווה בילדותו - אהבה עזה לילדה בת גילו .

“שם דרה ילדה - שמה לא תדע / קראתי לה אנבל-לי.” חיבור מילת השייכות "לי" לשם אנבל יוצר רושם כפול:

1. הוא תורם לאסתטיקה המוסיקלית של השיר

2. במשמעות העולה רק מתרגום השיר (הלא השיר לא נכתב בעברית) המצלול "לי" מקבל תובנה נוספת כמילת שייכות.

עוצמת האהבה מודגשת במילים החותמות את הבית הראשון: **“משא-לב אחר מלבד אהבה / לא היה גם לה וגם לי”** -

כלומר, הדובר מצהיר, כי לבו ולב אהובתו נושאים במטען אחד בלבד - הוא מטען האהבה, לכאורה, כל עניינם הוא

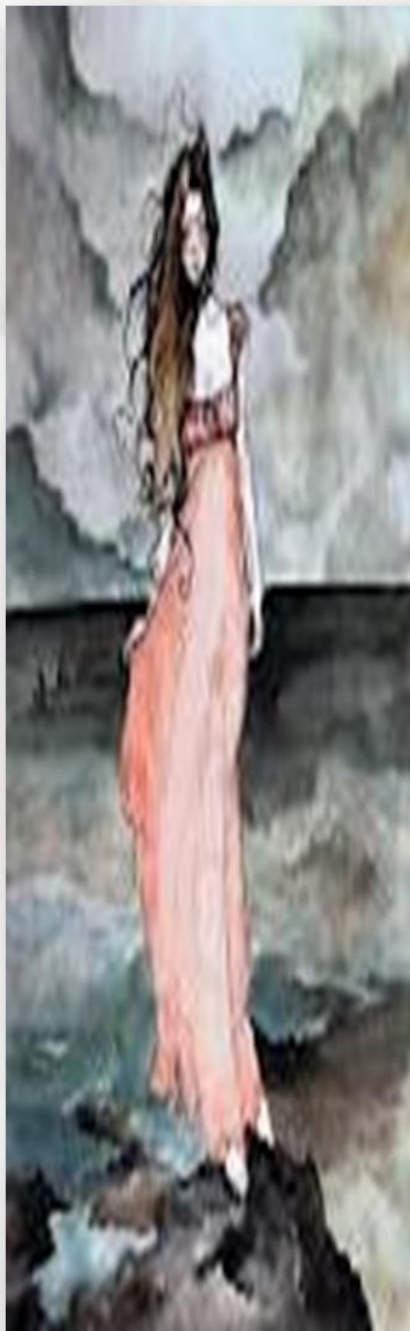
אהבתם.

בית 2 – הדובר מצהיר, כי מדובר בסיפור אהבה של ילדים (סימן לתמימות). הוא חוזר ומציין שההתרחשות היתה **”במלכות על ים ערפלי”** – מה שמוסיף נופך מסתורי. בדבריו: **”אך ידענו אהוב מכל אוהבים”** – הוא מביע עליונות וגאווה שבהמשך הופכת להיבריס (חטא הגאווה) ממש: **”וראנו שרפי המרום בקנאה, / זעום זעמו לה ולי”** – השרפים, המלאכים מהווים אלמנט אגדתי נוסף. המלאכים מתערבים בחיי בני האדם. הדובר מתגרה באלים, שאפילו הם לא ידעו אהבה שכזאת. ההיבריס מחייב את הענשת האדם, ואכן המלאכים בזעם קנאתם יגרמו לטרגדיה.

**ילד הייתי, והיא ילדה
במלכות על ים ערפלי ;
אך ידענו אהוב מכל אוהבים –
אני ואנבל-לי ;
וראנו שרפי המרום בקנאה,
זעום זעמו לה ולי .**

בית 3 – בבית זה מתבררת הטרגדיה. אנבל-לי משלמת בחייה: **”רוח יצא מעבים, וצינן / והמית את אנבל-לי”**. ואם לא די במותה של אנבל-לי האהובה, נחשף כעת גם מעמדו הנחות של הדובר המנודה על-ידי משפחתה: **”ובאו הוריה, אחים, קרובים / מבני אצילי גילי / ונשאו ממני לקבר אפל / במלכות על ים ערפלי”** – מוטיב האהבה בין בני מעמדות שונים בא לידי ביטוי כואב, כאשר הדובר מאבד את זכותו הטבעית להתאבל על אהובתו, שבמותה מופקעת ממנו לעולמים.

בית 4 – הדובר מחדד את ההסבר לפרשת האהבה הטרגית. הוא מסביר כי לא היה אושר גדול בעולם כמו אושרם של השניים, והקנאה היא שהובילה לפגיעה באנבל-לי

**אין כאושרנו בנה שרפים –
לכן זעמו לה ולי ;
היא הסיבה (זה ידוע לכל
במלכות על ים ערפלי)
שרוח בלילה יצא מעבים
וצינן והמית את אנבל-לי.**

בית 5 – שוב מדגיש הדובר את גודל אהבתו
לאנבל-לי, והפעם מתווסף להצהרתו היבט
נוסף : **”אך ידעתי אהוב מכולם, מכולם /
שרבו שנותם מגילי / ורבה חכמתם משכלי”**
– אפשר שמדובר באהבה אסורה – אהבת
ילדים. יש בה אמנם תמימות רבה, אך כוחה
מאיים ואינו מתאים לגילם הצעיר של
האוהבים.

סיוס הבית בהבהרת הדובר, כי אין כוח בעולם
שישכיח ממנו את אהבתו לאנבל-לי
**”ואין שרף או שטן בעולם, / ואין סער בים
ערפלי, / שיקרע או יגרע את הקו של זהב /
ביני ובין אנבל-לי”**

בית 6 – סיום השיר באווירה מיסטית-אגדתית בתיאור הרגשות של הדובר שלא מוותר על אנבל-לי. הוא חולם אותה ורואה אותה בעיני דמיונו. למרות מותה של אנבל-לי וקבורתה במקום לא ידוע, **ב "קבר על ים ערפלי"**, הדובר מופיע בסיום כמנצח מן הבחינה הרוחנית: **"אך בליל אפלה – עמדי היא כולה, / ואנוח על-יד יונתי הכלה, / בביתנו שלה ושלי - / הוא הקבר על ים ערפלי"** – למרות הניסיון להפריד בינו לבין אהובתו המתה, הוא חש, כי הוא מתאחד עמה ושוכב לצידה בקבר ההופך להיות ביתם.

אפשר לראות בסיום דווקא רמז למוות רוחני של הדובר שבהרחקת אהובתו ממנו, הוא בוחר למות מבחינה נפשית – אך סביר יותר להניח שבאהבתו ובגאוותו, הוא חש דווקא כמי שלא נותן למוות לגדוע את אהבתו לאנבל-לי.

בכך זוכה האהבה בשיר, למושג בעל ממדים קוסמיים.

דרכי עיצוב

1. חריזה – לאורך כל השיר יש חריזה מסורגת (ב – ד – ו).

נוסף על כך יש חריזה פנימית במלים: "שם דרה ילדה – שמה לא תדע", המתחרזת בעצמה עם המלים אהבה וקנאה – הצליל "אה" מציין כאב, קינה.

2. חזרות –

(א) חזרה על השם המיוחד אנבל-לי : שם ייחודי שאין לו משמעות אלא עבור זוג האוהבים בלבד.

(ב) חזרה על המילה "אין" (בתים 4, 5) להדגשת עוצמתה של האהבה, אשר אין כוח בעולם שיוכל להכניעה.

(ג) **בית 4 הוא מעין חזרה על בית 3.** מטרת החזרה להדגיש את העוול שנגרם לזוג האוהבים רק בשל אהבתם האדירה, אשר המלאכים לא יכלו לעמוד בה מרוב קנאתם. החזרה על הצירוף "**זו הסיבה**" נאמרת כמובן באירוניה, שהרי אין בקנאת המלאכים סיבה המצדיקה טרגדיה נוראה שכזאת.

(ד) **החזרה על המלים "יום ערפלי" מדגישה את הרקע המסתורי להתרחשות הטרגית.** אין מדובר במקום מוגדר – אלמנט המגביר את תשומת הלב לעוצמת האהבה שהיא מעל ומעבר לכל זמן ומקום. גם ציון מקום קבורתה של אנבל-לי ב "**קבר על ים ערפלי**" מעצימה את תחושת האין-סופיות שבמותה, כמי שגם לאחר לכתה נמצאת במקום כלשהו – ובוודאי בלבו של אהובה.

3. מוטיב האגדתיות – "זה היה לפני.. " הוא נוסח רומנטי ברוח האגדה

הקלאסית. היות השניים ליד ים מלכותי, מוסיף נופך אגדתי. גם השתתפות הירח והכוכבים בתיאור רגשות הדובר לאהובתו תורמת ליצירת הרושם המיסטי-אגדתי.

4. מוטיב המסתורין – אהבת בני הזוג אפופת מסתורין וזה מרכיב חשוב בקסמה.

השם "אנבל-לי" חסר הפשר, אבל המייצג היטב את החיבור הנחרץ ביניהם, מתחבר אל תמונת הנוף המעורפלת. המוות של אנבל-לי בא מהרוח – תחושה שמותה בא מן השמיים (המלאכים), כאשר סביר להניח שאנבל-לי הצטננה ומתה כנראה משחפת. הדובר מסוגל לחוש בנוכחות אהובתו לאחר מותה – הוא מגלה את עיניה האוהבות בכל כוכב. הקבר של אנבל-לי אפל והימצאותו על ים ערפלי מותירה תחושה כאילו מדובר במוות האופף את כל הים הגדול.

5. יסודות רומנטיים - אחד מהמאפיינים של הז'אנר הרומנטי זהו השימוש במאפיינים מסתוריים ואפלים. התנועה הרומנטית "חזרה אל הטבע", אך מצאה בו את האפל, המסתורי והקודר. יש ניסיון להיכנס לתוך נבכי נשמתו של האדם, אל האפל שבמחשבותיו, כאשר יש מתח ניכר בין יסוד האהבה לבין המוות – האהבה העזה תתממש רק במוות. רמזים רומנטיים בשיר: "קבר אפל", "ים ערפלי".

6. יסודות בלדיים - בלדה היא שיר שמציג סיפור – עלילה, דמויות, דיאלוג. בבלדה בד"כ יש מוות. הבלדה מאופיינת בפערי מידע- הרבה דברים לא נאמרים ונוכרים, מה שיוצר מסגרת של אי בהירות. בשיר אנבל-לי אין, אפוא, דיאלוג, אמנם יש סיפור מסגרת עלילתי. לבלדה יש מצלול שירי שמאוד קל להלחין אותו – יש בבלדה הרבה חזרות, מילים חוזרות, חריזה וכ"ו. הפער בין המצלול, המקצב, המנגינה, לבין התכנים הקשים – מחדד את המסר הקשה

7. הגזמה - השיר מציר מציג את אהבת השניים בצורה מוגזמת – **הגזמה ברגשות, בהצגת האהבה וכ"ו.**

הרוח והירח מוסיפים תופעה אגדתית – גם גרמי השמיים מתערבים בחיי האדם. הסיוס הוא לכאורה סוף טוב – השניים מתאחדים ונשארים יחד, אולם מאידך, השיר נגמר במוות.

8. קשר בין מבנה לתוכן - קיים ניגוד בין מבנה השיר הקצביות הפנימית, החריזה והמצלול, לבין תוכן

השיר. המבנה והמצלול נותנים תחושה של שיר מתנגן וקליל, בעוד שהתוכן הוא כואב ומדכא. יש חזרה על המצלול "ליי" – "יים ערפליי", "אנבל ליי", "לה וגם ליי" – והמצלול החוזר יוצר תחושת קלילות לאורך כל השיר. בנוסף יש חריזה פנימית בין שורות השיר, המחלקת את השורות לשני חלקים: "זה היה לפנים | ולפני שניים".

9. מטאפורות:

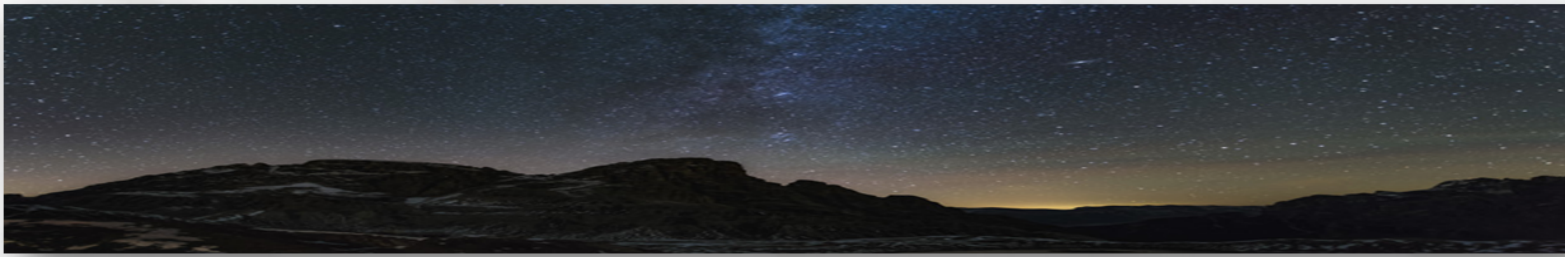
(א) "במלכות על ים ערפלי" – ביטוי ציורי למקום מלכותי בלתי-מוגדר המסמל את ייחודיות אהבתם של הדובר ואנבל-לי.

(ב) "וראוונו שרפי המרום בקנאה" – לשון ציורית המבטאת את עוצמת האהבה עד כדי כך שאפילו מלאכי המרום ראו אותה וקנאו באוהבים.

(ג) "ואין שרף או שטן בעולם... שיקרע או יגרע את הקו של זהב ביני ובין אנבל-לי" – הקשר בין הדובר לאהובתו מתואר בלשון ציורית כקו של זהב. זהו קשר יקר שאין בכוחו של אף אחד להרוס אותו.

(ד) "וירח מרום לי לוחש בחלום שירי-זהר על אנבל-לי" – התמודדות הדובר עם מות אנבל-לי מתוארת באמצעות האנשת הירח המתגייס לעזרתו בהופעתו בחלום ובלחישתו שירי אהבה יפים לאנבל-לי.

(ה) "לי רומז כל כוכב בקרניו – עיניו כעיניה של אנבל-לי" – הדובר מתאר בלשון ציורית את הכוכבים המעוררים בו את ההיזכרות בעיניה הקורנות של אנבל-לי.

סיכום

השיר "אנבל-לי" הוא שיר המתאר את הטרגדיה במלוא תפארתה.

בשיר זה מזוהה בקלות הפואטיקה של אדגר אלן פו, לפיה העיקר בשירה הוא היופי.

הסיפור האישי המתואר בשיר מעוצב כבלדה, אשר הובלטו בה יסודות אגדתיים, מסתוריים

ורומנטיים. מלאכי השמיים לא יכולים להסכים שיש אהבה של בני-אדם שהיא יותר חזקה מאהבה

לאלים. לכן הם מקנאים, זועמים וזורעים מוות. הדובר, שעומד כנגד האלים המעניישים ומאוחר יותר

גם כנגד החברה המנדה אותו מנחלת אהובתו, לא מוותר על זכותו לאהוב לנצח. הוא מכריז על נצחיות

אהבתו לאנבל-לי ומתמזג עמה במותה.

בכך הוא מוכיח שאין כוח בעולם שיוכל להביס את אהבתם.

במרכז היצירה עומד סירובו של הדובר להכיר בסופיות הקשר עם אהובתו שמתה.

מבחינתו המוות איננו מהווה את סופה של האהבה. באמצעות חציית הגבול מן הריאליסטי אל

המיסטי, מצליח הדובר לשמר את אהבתו ולדחות את הפרידה מאהובתו המנוחה. ייחודה של דרך

הביטוי היא במוסיקליות, בפשטות ובקסם הקודר הנלווה לסיפור האהבה הפיוטי והטרגי על זוג

הנאהבים הצעירים.

שאלות לדוגמה

1. אהבה ומוות כרוכים יחדיו בשיר "אנבל ליי". כיצד שילוב זה בא לידי ביטוי בשיר, ואיזו אווירה הוא יוצר? הסבר והדגם דבריך. (קיץ 2004).

2. מה מייחד את האהבה המתוארת בשיר, וכיצד אהבה זו מעוצבת באמצעות היסודות האגדתיים, היסודות המבניים והיסודות הצליליים? (קיץ 2002)

ריכוז חומרים, עיבוד ועריכה: גלית טולדו משגב

מתוך המקורות

- * שירב, פנינה. עיון בשיר "אנבל לי". "מגוון – מדריך למורה". מעלות, 1995.
- * שלגי, מוטי. "תיקון האהבה שנפגמה". אתר אינטרנט - בית-הספר "אוהל שם".
- וסרמן, רות. "אנבל לי". אתר אינטרנט – כפר עולמי
- אדגר אלן פו, וויקיפדיה [בקישור](#)
- אנבל-לי, אדגר אלן פו, בתרגום ש. טשרניחובסקי מתוך אתר בן יהודה [בקישור](#)

